

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יד, תשכ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

שום הערת מדקדק, שיציין צורה זו כיוצאת מן הכלל.
 נראה לי כדבר ברור, שהנטייה הכללית אחרי צירה
 בצורות הללו באה בהשפעת המקור הנפרד, כגון: „השִׁבֵּעַ
 השִׁבִּיעַ“, „השִׁב תשיב“ וכדומה. ולפי עניות דעתי, אם נוטים
 כאן כל הסופרים והמשוררים לצורה זו ורוחשים לה חיבה
 יתרה, אין למצות עמם את עומק הדין של דקדוק המקרא,
 ועל כגון זה יש לומר כמאמר הלל: „הנח להם לישראל, אם
 לא נביאים הם — בני נביאים הם“...

משה סתוי

„שה וגדי“

שירי מתתיהו שלם נתחבבו על הציבור, בייחוד על
 הדור הצעיר, וחסד זה — שהוא נלקח אל השירה „מאתורי
 הצאן“ — שמור לו כל הימים.

ודווקא איש צאן זה נאה לו ידיעה מספיקה במונחי
 העדר. והמלים „שה וגדי וגדי ושה“, שהוא פותח בהן אחד
 משיריו, אין בהם משום שמות נרדפים, משלימים או מנוגדים.
 שֶׁה — זהו שם כולל ליחידת הצאן ללא הבדל סוג
 (כבש או עז), ללא הבדל מין (זכר או נקבה) וללא הבדל גיל
 (קטן או גדול): „זאת הבהמה אשר תאכלו שור (יחידת הבקר)
 שֶׁה כבשים ושה עזים“ (דבר' יד, ד); „שה תמים זכר (גם
 הנקבה שמה שֶׁה) בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים
 תקחו“ (שמות יב, ה); „ושור וחמור ושה לפי חרב“ (ש"א

כב, יט). — כולם בלי הבדל גיל ומין; „למשלח שור (כל
הבקר) ולמרמס שֶה (כל הצאן)“ (ישע' ז, כה).

שֶה־כבשים כולל כֶּבֶשׂ וּכְבֻשָּׂה (או פֶּשֶׂב וּכְשָׁבָה).

המבוגרים: אֵיל וְרִחְלָה, הולדות: טָלָה וְטִלְיָה.

שֶה־עזים: עֹז (כולל את שני המינים. הנקבה נקראת

גם עִזָּה). הזכר המבוגר: תֵּישׁ אוֹ עֲתוּד, ויש צֶפִיר, שְׁעִיר

וּשְׁעִירָה. הולדות: גְּדִי וגִדְיָה. יש סבורים שהעתוד הוא הזכר

במלוא אונו, המשמש לרביעת הצאן, על יסוד הפסוק: „והנה כל

העתודים העולים על הצאן“ (ברא' לא, ד).

יש הרואים בעתוד את הזכר משני הסוגים, גם מן

העזים וגם מן הכבשים, וכן מפרשים הם את ה„עולים על

הצאן“ — על כל הצאן, בלי הבדל סוג. לפי זה העתוד מן

העזים הוא התיש, והעתוד מן הכבשים — האיל, ובמנחה לעשו

מצאנו: „עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים

עשרים“ (ברא' לב, טו).

במילונים השימושיים מצויה הטעות „שה — ולד הכבשה

לפני שהגיע לבגרות, כבש קטן“. וטעות גוררת טעות. עמדו

הנוקדים, השוקדים במרץ רב על התקדמותו של גידול הצאן

בארץ, והכניסו לאוצר המלים העברי את ה„שִׁיָּה“ במובן כת־

כבשים אחר גיל הטליה ולפני הרחלה.

אמת, שהנוקד העברי בא במבוכה, בבואו למיין את

הסוג האחד של הצאן, ועליו לקפוץ מן הטליה אל הרחלה,

וכל זה משום שהמקרא סיפק לנו שמות בשפע בסוג העזים,

וקימץ בשמות בסוג הכבשים. מלבד הגדי והגדייה מצד אחד

והעז והתיש מצד שני יש לנו בסוגם צפיר (וצפירה) וגם

שעיר ושעירה. אבל אין מכאן היתר לקבוע מונחים ללא יסוד.
 לאמיתו של דבר השם שֶׁה אינו מציין את הגיל. ולפי
 זה גם החידוש שֶׁיה אין בו כדי להבחין הבחנה של גיל.
 ולעניין השיר שהזכרנו בראש ההערה: המקביל בכבשים
 לגדי הוא הטלה.

ר פ א ל ו י ס

ל"אמרות אחד-העם" *

עמ' 250 : (ראה גם השלמותיו של ש' אשכנזי, עמ' 271).
 „ההתחלה היא חצי הכול“

השווה גם : „ומאשר מרגלא בפומייהו דאינשי שההתחלה
 היא חצי הפעולה“, ב„כסאות לבית דוד“ לר' יהודה עשהאל
 מה-טוב, וירונה ח"ו, שער י"ג (דף לה ע"ב). בספר המידות
 לשלמה רובין (וינה 1854) : „אם טוב החילות — החצי כבר
 כלית“ (עמ' 67). ועיין גם במילון בן-יהודה עמ' 1226.

עמ' 253 : „צריך רק לעשות וישועה קרובה לבוא“.
 השווה : „אדם עושה בידיו, והקב"ה מברך מעשי ידיו“
 (שו"ט קלו, י ; וכן שם, כ"ג, ג).

שם : „האבות מנחילים לבניהם את תכונותיהם המוסריות“.
 רעיון זה, שתכונות האב וזכויותיו עוברות לבנים, מצוי

* אמרות אחד העם, ליקט ורשם מקבילות שמעון תודר, תוספת
 מקריות ומקבילות שמואל אשכנזי — „לשוננו לעם“ קונטרס קלא — קלב.